

Mario Vargas Llosa

Mario Vargas Llosa rođen je 1936. godine u Arequipu u Peruu. Diplomirao je književnost u Limi, a doktorirao u Madridu. Šesdesetih i sedamdesetih živio je u Parizu, Londonu i Barceloni, a 1975. vratio se u Peru. Napisao je studije o G. G. Marquesu i C. Flaubertu, a kao prozaist u književnosti se pojavio 1958. godine prvo zbirkom pripovijedaka, a onda i romanima. Osim proza, studija i autobiografskih spisa, napisao je i drame: *Gospođica iz Tacne*, *Keti i nilski konj*, *Ludak s balkona* i dr.

Dobitnik je brojnih nacionalnih i međunarodnih književnih nagrada, a kao kruna njegovu stvaralaštvu dolazi Nobelova nagrada za književnost 2010. godine.

LIJEPE OČI, RUŽNE SLIKE

Naslov izvornika: *Ojos bonitos, cuadros feos*
Iz knjige: *Obra reunida – Teatro*, Alfaguara, Madrid, 2001.
Španjolskog prevela: Đive Zuber

Osobe

EDUARDO ZANELLI šezdeset godina

RUBÉN ZEVALLOS trideset godina

ALICIA ZUÑIGA između dvadeset i dvadeset pet godina

Radnja se događa u malom stanu – deseti kat jedne zgrade, stambena četvrt srednje klase – gdje živi likovni kritičar i profesor umjetnosti Eduardo Zanelli, u sjećanju ili u mašti Rubéna Zevallosa. U Zanellijevu ateljeu, osim knjiga, ploča, gramofona i nekoliko slika, ističe se plakat s izložbe Pieta Mondriana.

Lima, danas.

OTVORENJE IZLOŽBE

Eduardo i Rubén ulaze u stan. Jedna vrata se otvaraju i zatvaraju. Mrmljanje, prigušeno smješkanje.

EDUARDO: Uđi, uđi, mladiću. Osjećaj se kao kod kuće.
RUBÉN: Ajme, kakav divan pogled! Odavde Lima izgleda veličanstveno! I kako lijep stan.
EDUARDO: Želiš viski? Pravi je. Škotski iz Škotske. Ono što su nam dali na otvorenju izložbe bio je bolivijski viski. Sutra će nas boljeti želudac.
RUBÉN: Koliko knjiga o umjetnosti! A tako malo slika. To mi je baš čudno!
EDUARDO: Zašto te to čudi?
RUBÉN: Tako poznat likovni kritičar trebao bi imati kuću punu slika.
EDUARDO: Čime da ih kupim? I gdje bi ih stavio u ovoj pećini gdje se jedva mogu kretati? Želiš li viski?
RUBÉN: S malo leda, molim. Možda jest malen, ali je uređen s ukusom. Ove boje zidova su tvoja ideja?
EDUARDO: Izvoli. Živio, mladiću!
Kucanje čašama.
RUBÉN: Samo bi nekome koga krasi elegancija i dobar ukus palo na pamet kombinirati boju trešnje sa smeđom. Lijepo, doista lijepo.
EDUARDO: Ti to mene zezaš?
RUBÉN: Dajem ti kompliment.
EDUARDO: Živio, mladiću!
RUBÉN: Ako me želiš napiti kako bismo to lakše obavili, gubiš vrijeme. Otporan sam, nikad se ne napijem.
EDUARDO: Ja sebe pokušavam napiti. Meni ovakve stvari nikad ne idu lako.
RUBÉN: Vidim da si nervozan. Primijetio sam to na otvorenju izložbe. Pio si onaj bolivijski viski jedan za drugim kao da je voda. Kakva te samo noć čeka!
EDUARDO: Ti si kriv za moju nervozu, mladiću, ne viski.
RUBÉN: I to sam shvatio. Kada sam ti se izdaleka počeo smješkat i nazdravljati, lice ti se promijenilo. Crvenio si pa probljedio. Bilo te sram da ljudi ne primijete?
EDUARDO: Bio sam zbunjen tvojom bestidnošću. Dobro, ne samo tim. Jako si zgodan. Ljepota mladića uvijek me pomalo uznemiri.
RUBÉN: Baš više i nisam mladić. Imam trideset godina.
EDUARDO: Bez ovih bolivijskih viskija, ne bih ti se usudio prići, a kamoli te pozvati u svoj stan.

RUBÉN: Likovni kritičar časopisa *Ekonomist*, strah i trepet slikara i kipara pa sramežljiv?
EDUARDO: U nekim stvarima. Zezaš me? Zezao si me na otvorenju izložbe?
RUBÉN: Čak ne znaš ni kako se zovem.
EDUARDO: Istina, nisam bio u stanju pitati te. Bio sam zbunjen, već sam ti rekao. Zato što si tako lijep. I zato što si me zbunio tim pogledima punim aluzija, osmijesima i zdravicama koje si mi upućivao pred onim kretenima. Trebao sam te pitati za ime, naravno. Oprost mi. Kako se zoveš?
RUBÉN: Rubén Zevallos. Nemoj mi govoriti svoje, znam ga vrlo dobro, kao i svi. Eduardo Zanelli. Ili možda Eduardo de Zanelli? Likovni kritičar, kreator dobrog ukusa Lime, predavač, profesor. Tim kretenima? To misliš o svojim *fanovima*? Kakva nezahvalnost. Svi koji su bili na otvorenju izložbe poštuju te i obožavaju. Prvenstveno žene. I svi prilagođuju svoj ukus tvome.
EDUARDO: A ti me zezaš po svom ukusu, zar ne? Živio, mladiću.
RUBÉN: Znači tako, sramežljiv. Tko bi rekao. Ajde, natoči si još dva viskija pa možda živneš. (*Podrugljivo se smije.*)
EDUARDO: Daj mi svoju čašu! Ako želiš da moja stidljivost nestane, moraš mi pomoći. Kad mi se obračaš tim junačkim tonom, još me više plašiš.
RUBÉN: Plašim te? Ja tebe? Obična protuha, nitko i ništa plaši moćnog kritičara čije pero stavlja u nebesa ili uništava bilo kojeg umjetnika?
EDUARDO: Izvoli, *on the rocks*. Plašiš me zato jer, iako sam stariji od tebe, sigurno u ovim stvarima imaš više iskustva nego ja, mladi grčki bože.
RUBÉN: Ovim stvarima? Kojim?
EDUARDO: Živio Rubén! *Cheers! Santé! Salute! Prot! Skal!*
RUBÉN: Misliš na pederske stvari?
EDUARDO: Recimo *gay*. Nema potrebe da budemo vulgarni.
RUBÉN: Vulgarnost ti umanjuje želju?
EDUARDO: Gadi mi se, kao i sve što je ružno. A vulgarnost je još ružnija u ustima tako lijepa mladića kao što si ti.
RUBÉN: Ajde, ajde, moj poštovani kritičaru. Sad mi je jasno što je istina. Sramežljiv si šonjo.
EDUARDO: Po čemu to zaključuješ?
RUBÉN: Po tome što si tako blijed. Po načinu na koji ti drhti ruka. Zato što si lud od želje da mi se približiš, da

me dodirneš i zatražiš da demou u krevet. Ali ne usuduješ se. Živio, *arbitrum elegantiorum!* Kaže li se tako: *arbitrum elegantiorum?*

EDUARDO: Može li se znati kakvu tu igru igraš? Ne želiš me samo zezati, nego tu ima još nešto.

RUBÉN: Živio, likovni kritičaru! Nikada to ne bih pomislio. Nitko u Limi to ne bi pomislio. Znaš li što mi je rekla ona djevojka iz Škole lijepih umjetnosti s kojom sam bio na otvorenju izložbe kad si mi napokon prišao? "Evo, dolazi peder. Pripremi se. Dolazi zbog tebe, ne zbog mene."

EDUARDO: Ne izgovaraj više tu riječ, molim te.

RUBÉN: Peder?

EDUARDO: Grozna je. Nagruđe pojam. Ako je moraš izgovarati, reci *gay*, ljepše je. Zato što znači i veseo.

RUBÉN: Mogu li reći tetkica?

EDUARDO: Ne, ni to. Ta riječ je još ružnija. Riječi su kao osobe. Imaju lice i tijelo. Ona koju si prvu izgovorio sva je izbrazdana od boginja. A ovoj drugoj rastu dlake i čirevi.

RUBÉN: Onda, jesi ili nisi?

EDUARDO: Želiš da ti kažem što sam? Onda slušaj, mladiću. Pristojan peder. Eto, to sam.

Smije se nervozno i Rubén se također nasmije, lažnim smijehom.

PRISTOJAN PEDER U DRUŠTVU KRETENA

RUBÉN: Opa! Dakle, ponekad i ti koristiš tu riječ s boginjama. Objasni mi što je to pristojan peder.

EDUARDO (*bez traga vedrine od maloprije*): Osoba koja je to više po ideji nego po djelu, više u mašti i želji nego u stvarnom životu. Onaj koji toliko drži do forme da je to napola ili čak više to i nije.

RUBÉN: Netko tko je pederčić, a pritom i kukavica? Netko tko se boji biti to što jest? To hoćeš reći?

EDUARDO: Netko tko to želi i ne želi biti. U mom slučaju, to nema nikakve veze s hrabrošću ni s kukavičlukom.

RUBÉN: U čemu je onda stvar?

EDUARDO: Misliš da me zanima što o meni misle jadni kreteni u ovom gradu kretena? Nije me ni najmanje briga. To ima veze samo sa mnom. Protivnik sam rituala, scenografije, glupih predgovora. To se kosi s mojim svjetonazorom, s mojom ljubavlju prema formi,

mojim estetskim vrijednostima. Svaka *mise en scène* duboko mi se gadi. Zbog toga to radim tako loše, kao što se i sam možeš uvjeriti.

RUBÉN: Radiš to loše zato što se u ključnom trenutku uplašiš i povučesh?

EDUARDO: Nikada ne dođe ključni trenutak. Dobro, gotovo nikada. Normalno je da mi se dogodi to što mi se dogodilo večeras s tobom. Ogromna iluzija, rasplamsavanje duha, žmarci po tijelu, divno uzbuđenje adolescenta. Tada se odvažim. Učinim korak. Kao malo prije, na otvorenju izložbe. Nakon trećeg ili četvrtog bolivijskog viskija prišao sam i pozvao te. Moje tijelo počelo je iskriti. Kada smo se vozili autom, bio sam najsretniji. Osjećao sam se kao da putujem po zvijezdama, kao da ću biti okrunjen za cara.

RUBÉN: Ali čim sam se počeo zezati, paf, sav si pokisnuo. Kao guma bicikla.

EDUARDO: Želja je uvijek ovdje, unutra, tinja. Zato što si jako lijep, kao mali grčki bog. Ali sada je stigao uljez. I on je ovdje, unutra. Kameni gost. Osjećam se smiješno. Neugodno. Loše. Osjećam gađenje koji će uslijediti. Na kraju, recimo to jednom od onih riječi koje nikad ne izgovaram: stvar je sjeban. Dovršimo viski i oprostimo se kao dobri prijatelji.

RUBÉN: Živio, *arbitrum elegantiorum!*

EDUARDO: Živo, mladiću! (*Kucanje čašama. Tišina.*) Želiš li slušati glazbu? Voliš klasiku? Voliš li Mahlera?

RUBÉN: Ne znam tko je to. Pusti što god hoćeš. Ovo je tvoja kuća.

EDUARDO: Da, vidim. Dobro, onda Mahler. Posljednja simfonija koju je skladao: *Das Lied von der Erde*. Evo ga. (*Dijalog se nastavlja, uz Mahlerovu glazbu u pozadini.*) Može li se znati čime se baviš? Ti nisi profesionalac u ovome, zar ne?

RUBÉN: Profesionalni peder? Ne, naravno da nisam. Jako ćeš se iznenaditi kad doznaš što sam.

EDUARDO: Maskirani svećenik u potrazi za perverzncijama s namjerom da ih vrati na pravi put?

RUBÉN: Mornar.

EDUARDO: Vojnik?

RUBÉN: Rekao sam da ćeš ostati bez teksta.

EDUARDO: Dobro, jest, stvarno je iznenađenje. Doista si mornar?

RUBÉN: Prvi pomoćnik flote. Iduće godine bit ću unaprijeđen u kapetana fregate.

EDUARDO: Ajde, ajde. Treba mi još jedan viski. Tebi također. Daj mi čašu. K vragu! Prvi poručnik flote. Znači da čak i slavna nacionalna mornarica ima svoje "gays".

Čuje se zveckanje čaša dok toči viski.

RUBÉN: Ne bih znao.

EDUARDO: Evo izvoli. Ne znaš? Nisi imao avanture s mišičavim mornarićima?

RUBÉN: Ni jednu jedinu.

EDUARDO: Opet me zezaš?

RUBÉN: Evo ti drugo veliko iznenađenje večeras, Eduardo Zanelli. Ja u stvari nisam gay.

Tišina. Mahlerova glazba se pojačava i na trenutak zaugušuje dijalog.

EDUARDO: Ozbiljno?

RUBÉN: Nikada u životu nisam dodirnuo muškarca niti to namjeravam učiniti u budućnosti. Sviđaju mi se samo žene.

Stanka, ispunjena Mahlerovom glazbom.

EDUARDO: Što onda znači sve ovo večeras? Osmijesi na otvorenju izložbe, nazdravljanja, šale, sve kako bi me naveo da pomislim da si peder.

RUBÉN: Zar ti ta riječ nije bila ružna?

EDUARDO: Jesi li učenjivač? Pokvarenjak? Ili si samo običan lakrdijaš?

RUBÉN: Već sam ti rekao što sam. Mornar. Popij malo i smiri se. Živio!

EDUARDO: Učinio si to zbog oklade?

RUBÉN: Želio sam nasamo razgovarati s tobom. Palo mi je na pamet da je to najsigurniji način. I, kao što vidiš, uspjelo je.

EDUARDO: Trebao sam osjetiti da se radi o spletki. Zato mi se iluzija tako brzo srušila. Bilo je previše čarobno da bi bilo istina. Mlad i lijep mladić nabacuje se starom, uplašenom pohotljivcu. Jesi li smislio tu predstavu kako bi dobio okladu? Ili samo kako bi se zabavio, tako što ćeš zagorčati život nekome koga mnogi kretenti smatraju značajnim?

RUBÉN: Želio sam nasamo razgovarati s tobom.

EDUARDO: O čemu? O slikarstvu? O umjetnosti? Ti nisi jedan od onih kretena koji dolaze na moja predavanja i čitaju moje kritike. Hoćeš reći da si sve to smislio kako bi od mene tražio autogram?

RUBÉN: Ne želim autogram niti želim razgovarati o umjetnosti ili slikarstvu, nego o jednoj djevojci.

EDUARDO: O kojoj djevojci?

RUBÉN: Pa o jednoj od onih koje spadaju u kretene. Od onih koje nikada nisu propustile nijedno tvoje predavanje i koje čitaju sve tvoje kritike.

JEDNA DJEVOJKA

ALICIA: Reklo bi se da si ljubomoran na njega. Ljubomoran si na njega? Priznaj, Rubéne.

RUBÉN: Dobro, Alicia, priznajem. Ljubomoran sam na njega. Hoćeš li me poljubiti budući da sam priznao?

ALICIA (smije se): Ali on je starac. Mislim, u usporedbi s tobom i sa mnom.

RUBÉN: Kakve to veze ima? Zna se da se sve djevojke zaljubljuju u svoje profesore jer ne mogu u svoje očeve.

ALICIA (smijući se sve vrijeme): Zar stvarno misliš da bih se mogla zaljubiti u tako ozbiljna gospodina, formalista, tako nedodirljivog, kakvog sve ne?

RUBÉN: Da, toga koga idealiziraš i obožavaš, ne laži. I zato što sve vrijeme pričaš o njemu i još me nisi poljubila. Jasno da ga idealiziraš i obožavaš. Iako je starac i iako je peder.

ALICIA: Ne, nije. To su klevete zavidnih. Ogovaraju ga zato što je neženja. Kao da su svi neoženjeni muškarci pederi?

RUBÉN: Vidiš li? Braniš ga kao da ti puno znači.

ALICIA: Naravno da mi puno znači. Naučio me mnoštvo stvari. Gledati slike, shvaćati slikarstvo. Vidjeti stvari u samoj sebi. Bez njega nikada ne bih otkrila svoj poziv. Ono što osjećam prema doktoru Zanelliju, osim što mu se divim, jest zahvalnost i veliko poštovanje.

RUBÉN: Ti se sigurno ne sjećaš Alicije.

EDUARDO: Desetine, stotine žena dolaze na moja predavanja i tečajeve. Devedeset posto mojih učenika su žene. Ti bi da se sjećaš svih njihovih imena?

RUBÉN: Zašto se ljutiš?

EDUARDO: Zato što me već umorila ova igra. Želim se okupati, leći i spavati. Prema tome, ajde kući, mornaru. Ispratiću te do vrata.

RUBÉN: Natoči mi još jedan viski. Još ne idem.

EDUARDO: To je prijatnija? O tome se radi? Prijetiš mi?

RUBÉN: Želim razgovarati o Aliciji, već sam ti rekao. Natoči mi još jedan viski i sjedi. Umorit ćeš se tako stojeći.

EDUARDO: A što ako kažem da neću? Ako zahtijevam da odeš?

RUBÉN: Vrlo dobro znaš da me ne možeš izbaciti. Mladi sam i jači od tebe, je li tako? Osim toga, uz osjećaj da si smiješan, nikada ne bi izazvao skandal koji bi probudio susjede iz zgrade, zar ne? Hajde, napuni čaše pa ćemo razgovarati. Doznat ćeš zanimljive stvari, obećavam ti.

Stanka. Čuje se kako Eduardo toči viski. Polako utihne Mahlerova glazba.

EDUARDO: Dobro, još ovaj viski i odlaziš. Za to vrijeme, razgovarajmo o Aliciji. Tko je ona? Što želi od mene?

ALICIA: Želim razumjeti Picassa. Shvatiti kubizam. Želim shvatiti apstraktnu umjetnost. Želim shvatiti Kandinskog. Želim shvatiti lirsku apstraktnost. Želim shvatiti Jacksona Pollocka. Želim shvatiti ekspresionizam, dadaizam, nadrealizam, op-art, pop-art. Želim shvatiti cijelo moderno slikarstvo. Nije se lako snaći u toj šumi, u tom labirintu. Sada se napokon počinjem snalaziti. Polako. Korak po korak. Zahvaljujući doktoru Zanelliju.

EDUARDO: Nisam doktor. Nemam čak ni sveučilišnu diplomu. Nemam nikakvu titulu. Nisam ni maturirao.

ALICIA: Stavi dijapozitiv i ugasi svjetlo. I počne objašnjavati. Malo-pomalo mrlje od boja prestaju biti hladne. Te crte i oblici, ti mrtvi prostori kao da počinju oživljavati. Pokrenu se, postaju ideje, osjećaji, strasti. Kad zašuti i upali svjetlo, slika govori, više. I vidimo tisuću stvari. Razumiješ li me?

RUBÉN: Ne baš, Alicia. Ali oduševljava me to što vidim da si tako zadovoljna tim svojim tečajem. Hoćeš li me sada poljubiti?

ALICIA (sve više uzbuđena): Da vidim mogu li ti objasniti nekim primjerom. Pogledaj ovu reprodukciju. To je Mondrian, nizozemski slikar. Što vidiš na njoj?

RUBÉN: Dva plava kvadrata na bijeloj pozadini. Dva para simetričnih, horizontalnih i poprečnih linija. Zar je to slika?

EDUARDO: To je jedan ljudski život kojem su oduzeli razlog da živi. Ispraznili su mu sav vitalni sadržaj i sveli ga

na čistu formu. Odnosno, na niz rutina: ustajanje, putovanje autobusom, ulazak u ured ili u tvornicu, osmosatno popunjavanje formulara ili uvođenje konca u iglu, i opet izaći na ulicu, putovati autobusom. I tako svaki dan, svaki tjedan, svaki mjesec, svake godine. Život koji je izgubio novost, nadu, iluziju i dušu. Egzistencija koja se pretvorila u ponavljanje, u luđačku košulju, u zatvor.

RUBÉN: To znače ti prazni kvadratići? Ajme, Alicia! Ali ako me poljubiš, povjerovat ću ti.

ALICIA: Ne rugaj se, Rubéne. Ja to ne znam objasniti. Ali doktor Zanelli i te kako zna. Kad nam je govorio o ovoj slici, koja je i meni u početku izgledala kao dva prazna kvadratića, srce mi je snažno kucalo.

RUBÉN: Kao što meni kuca kada si ti blizu?

ALICIA: Kvadratići su simbol užasnih života. Koncentracijskih logora, čelija, zaglupljujućih poslova, besmislenih egzistencija, tih nesretnih, potrošenih sudbina zbog svakodnevnih frustracija. Polagana smrt.

RUBÉN: U redu, Eduardo Zanelli vjerojatno je čarobnjak ako je u stanju sve to vidjeti u paru plavih kvadratića na bijeloj pozadini.

ALICIA: On nas navodi da to osjetimo. Kada to čuješ shvaćaš da je – da bi Mondrian stigao do te krajnje forme apstrakcije, od tog slikarstva koje je geometrija – život morao doći do stupnja depersonalizacije, dehumanizacije, da se obitelji raspadnu, a pojedinac postane živi mrtvac, zombi. No, ja to ne znam objasniti. Ali on stvarno zna, Rubéne. Zašto me tako gledaš? Sličiš na psa koji čeka da ga izvedu u šetnju kako bi obavio nuždu. Dobro, poljubiti ću te. Samo jednom, da se ne navikneš.

EDUARDO: Ona je pohađala jedan od onih tečajeva koje držim u galeriji Trapez?

RUBÉN: Tri godine zaredom, u prvom redu, ne propustivši ni jedan sat, siguran sam. Išla je na sva tvoja predavanja. I pročitala je sve tvoje kritike iz časopisa Ekonomist. I zaljepila ih u jedan veliki album plavih korica koji sam joj ja poklonio.

EDUARDO: Ah, ona je jedna od tih: odanih obožavateljica, hagiografkinja. Ako te baš zanima, to su idioti koje najviše mrzim. Uglavnom imaju brkove i gušu. Je li Alicia takva? Rugoba?

RUBÉN: Ne, ona je prelijepa kao Gioconda. A impresioni-

rao si je više nego ikoga tim svojim pričama o Mondrianovim kvadratićima.

ALICIA: Više nego što možeš zamisliti, Rubéne. Ulio mi je vjeru u samu sebe. Sada više uopće ne sumnjam što želim raditi. Eduardo Zanelli mi je promijenio život, kunem ti se.

EDUARDO: Dakle, ona je slikarica. Bože moj. Još jedna? ALICIA: Još nisam, ali znam da to mogu postati, Rubéne. Znam da ću to biti zahvaljujući doktoru Zanelliju.

EDUARDO: Nikada nisam potaknuo ni jednu djevojku da se bavi slikarstvom. Ni mladića. Štoviše, uvijek se trudim obeshrabriti ih. Svima im dajem do znanja da ima previše slikara na svijetu. Da je četiri petine postojećih višak. Ta djevojka ti je slagala.

RUBÉN: Nisi znao da je potičeš. Držao si svoje satove, pretvarao si Mondrianove kvadratiće u potlačene gomile, u robote bez duše, u bića kojima je život postao potpuno prazan, a u Aliciji se nagomilavala vjera, iluzija da bi mogla slikati. No, takva kakva je, vjerojatno ti se nikad nije usudila pričati o svojoj sklonosti.

EDUARDO: Da je to učinila, loše bi se provela. Potencijalnim umjetnicima koji od mene traže savjete odgovorim kao svećenik početnicima koji kucaju na vrata zenbudističkog samostana.

RUBÉN: A to je?

EDUARDO: Vrijedam ih i pokušavam im razbiti stolac o glavu. Metaforički, naravno. Činim sve što mogu kako bih ih uvjerio da najvjerojatnije nemaju talent i da će, i ako ga imaju, gotovo sigurno propasti, zato što je svijet slikarstva u rukama sitničavih ljudi dostojnih prezira, koji nemaju nikakvu predodžbu o tome što je dobro, loše ili grozno.

RUBÉN: Ako i nakon toga nastave dolaziti na tvoje satove i diviti se poput Alicije, u pravu si što o njima govoriš na takav način. Sigurno su kreteni.

EDUARDO: Pretjerao sam.

RUBÉN: Naravno da si pretjerao.

EDUARDO: Dogada se upravo to da su oni koji mi se usude prići i dosađivati uvijek glupani, idioti sigurni u sami sebe, kreteni koji slikaju da bi postali bogati i poznati. Ne odbacujem mogućnost da među njima ima nekih s istinskim talentom. Ali ti mi ne prilaze: sramežljivi su i plaše me se. Ako Alicia pripada toj šaćici, bolje za nju.

RUBÉN: Jesi li ti bio takav kao mlad? Sramežljiv, osjećajan, povučen? Nisi se nikome usudio reći da je tvoj san biti najbolji likovni kritičar na svijetu?

FRUSTRIRAN I ZLOVOLJAN

EDUARDO (*s prvim znacima da je viski počeo djelovati*): Nitko ne sanja da postane likovni kritičar. To se postaje eliminacijom ili impotencijom. Ja nisam htio biti karikatura od umjetnika, nego istinski umjetnik. Kao mlad, sanjao sam o tome da budem slikar.

RUBÉN: Kao Alicia.

ALICIA: Slikarica, da, da, da. Ne kako bih postala poznata, tko o tome govori? Nego kako bih u slike pretočila te demone koje nosimo u sebi.

EDUARDO: Kako bih dao oblik strastima, profil nostalgiji, boju i oblik snovima.

ALICIA: Moguće je, Rubéne. Doktor Zanelli je to rekao.

EDUARDO: Talent nije urođen, on je kreacija. Svaki ga umjetnik sebi gradi, kao kuću: radom, strpljenjem, uvjerenjem, disciplinom i upornošću.

ALICIA: Zar ja nemam sve to? Zašto onda ne bih mogla postati slikarica?

EDUARDO: Želio sam biti slikar otkad znam za sebe. Možda i prije. Jedino što sam oduvijek želio biti, jedino što mi je bilo savršeno jasno, dokle mi sjećanje seže. I, ako želiš otkriti moju tajnu, još uvijek se ne mogu pomiriti s tim da to nisam postao. Ima noći kada se probudim sav u znoju od tjeskobe: nisam to postao i nikada neću postati. I osjetim kako me probada, ovdje, u dnu trbuha. Ne bih ti to rekao bez svih ovih viskija koje imam u sebi, naravno.

RUBÉN: Eduardo Zanelli sebe, dakle, smatra frustriranim. EDUARDO: Kao i većina kritičara, pretpostavljam. Barem onih koji nisu postali imbecili.

RUBÉN: A zašto si doživio neuspjeh kao slikar?

EDUARDO: Iz najjednostavnijeg razloga: zbog manjka talenta.

RUBÉN: Zar se talent ne gradi kao kuća: radom, strpljenjem, uvjerenjem itd.?

EDUARDO: Ta teorija dobra je kako bi se izrecitirala imbecilima na predavanju. Daje im nadu, iluzije. Ali zapravo nije tako. Talent je žig od rođenja. Urođena mana. Ne može se steći. Ali se može izliječiti. To da. Povijest

umjetnosti puna je prolaznih, rasutih talenata. On se ne osipa kada čovjek odraste, nije zarazan. Ako se ne rodi s tobom, ako nije u tvojoj prirodi, u tvojim genima, kao alergija, ako nije u srcu ili u prsima, tu se ništa ne može učiniti.

RUBÉN: Znači, lagao si Aliciji. Ona ti je povjerovala da je talent rezultat truda. I posvetila se duhom i tijelom, ubijala se od posla kako bi postala slikarica.

EDUARDO: Ja sam i sam sebi dugo lagao. Potratio sam mladost radeći kao rob ne bih li pobijedio neizlječivu bolest. Ovdje, u Školi lijepih umjetnosti. U Madridu, na akademiji San Fernando. Radeći, učeći, kopirajući, promatrajući, ustrajući. Čekajući da dođe. Ali nikada nije došao.

RUBÉN: Tko je došao od tog zaključka? Neki kritičar kojeg si jako poštovao?

EDUARDO: Sam sam to znao, oduvijek.

RUBÉN: A nije postojala mogućnost da griješiš?

EDUARDO: Nikada ne griješim u tome gdje postoji talent, a gdje ne postoji. To je i uništilo moju karijeru umjetnika. To što sam previše inteligentan.

ALICIA: Ali, profesore Zanelli, čovjek ne treba biti glup da bi postao veliki slikar.

EDUARDO: Treba to osjetiti u utrobi, intuicijom i čulima. Prije svega čulima. U slikarstvu su čula važnija od ideja. Velikim umjetnicima svijet ulazi kroz oči i prste, a ne kroz glavu. Inteligencija je obično velika prepreka u trenutku slikanja.

RUBÉN: Kakav divan način da sam sebe hvališ pričajući o svojim neuspjesima.

EDUARDO: Varaš se, nisam nimalo ponosan na svoje mogućnosti. Moja providnost mi je sjebala život. Isfrustrirala me kao gaja i kao umjetnika, usadivši mi osjećaj da sam smiješan. Čemu mi služi inteligencija? Da me svakodnevno deprimira, otkrivajući mi da živim okružen debilima. I uz sve to mi je zatvorila vrata fizičkog užitka i uništila mi karijeru. Zbog svoje inteligencije, predstavljam dvostruku karikaturu: pristojnog pedera i komentatora tuđeg slikarstva.

RUBÉN: Tko bi rekao: najvažniji kritičar u Limi nije zadovoljan svojom srećom.

EDUARDO: Budući da sam jedini, bojim se da ovo "najvažniji" ne znači puno. Ili možda postoji još netko to piše likovnu kritiku u ovoj groznoj Limi?

RUBÉN: Ne bih znao. Nikada ne čitam stranice u novinama posvećene kulturi.

EDUARDO: Je li Alicia inteligentna?

RUBÉN: Da jest, ne bi doslovno vjerovala svemu što ti pišeš ni kojekakvim pričama koje pričaš svojim učenicima poput one o Mondrianovim kvadratićima i o tome da je talent rezultat truda.

EDUARDO: Ona ti je djevojka? Ljubavnica?

RUBÉN: Trebali smo se vjenčati.

EDUARDO: Ostavila te zbog slikarstva? Zbog nekog slikara? Zamijenila te mladićem koji je boem, puši marihuanu, ima dugu kosu i genijalan je?

RUBÉN: Glas ti je počeo drhtati. Piče ti je lupilo u glavu?

EDUARDO: Da, lupilo me. Samo pijan govorim prostote. Što radiš u mojoj kući? Koji kurac hoćeš od mene? Želiš da odem vidjeti Alicijine slike i da joj kažem kako su genijalne? Zato si došao u moju kuću pretvarajući se da si peder?

RUBÉN: Razgovarali smo o tebi. O tvojim mladenačkim ambicijama. U Madridu si otkrio da nikada nećeš postati Picasso. I onda si sebi rekao: "Kad nema kruha, dobri su kolači." Ako ne mogu biti slikar, postat ću kritičar. Je li tako bilo?

EDUARDO: Ne. To se dogodilo, a da toga nisam bio svjestan. Tamo, u Španjolskoj, umirao sam od gladi; imao sam jednu stipendiju. Počeo sam slati članke u ovašnje časopise i novine kako bih nešto zaradio. Tako sam se, malo-pomalo, zapleo u paukovu mrežu. Ono što je počelo kao posao kako bih preživio na kraju mi je uništilo cijeli život. Hoćeš li mi već jednom reći što smjeraš? Što radiš u mojoj kući?

RUBÉN: Sada te bolje razumijem, Zanelli. Poza cinika da bi sakrio ono što u stvari jesi. Ogorčen i zlovoljan.

EDUARDO: Ogorčen i zlovoljan? Zar to nije isto? Nije, imaš pravo, postoji razlika u nijansi između individualnog i socijalnog. Ogorčen čovjek sam sebe muči, dok je zlovoljan opasnost po druge.

RUBÉN: U tom slučaju, ti si prvenstveno zlovoljan čovjek. EDUARDO: Da, vjerojatno je tako. U stvari, vjerujem da sam i jedno i drugo. Osim kad pišem kritike. Frustriranost mi ne narušava prosuđivanje. U njima sam uvijek objektivniji i koncentriran. I uglavnom su te kritike prilično dobro napisane. Pitaj Aliciju. (*Stanka.*) Natočit ću si još jedan viski, nametljivi mornaru. Da i tebi natočim?

RUBÉN: Već sam dosta popio. Ali ti samo daj, napij se. Zar je jedino na što te alkohol tjera to da govoriš prosto-te? Pomaže ti da se ne osjećaš smiješan? Bi li se usudio pozvati me u krevet kada se naliješ?

EDUARDO (*dok toči viski*): Ako se jedva usudim tako nešto predložiti pravim *gayevima*, jednom lažnom *gayu* koji je usto mornarički časnik ne bih se usudio ni da sam u komi. Zar nisi primijetio da sam, osim toga što sam cinik, također i iskren? To je ono što uistinu jesam: prevarant, živa farsa.

RUBÉN: Dakle, mrziš pisati te članke u Ekonomistu?

EDUARDO: Ne, to mi nije mrsko. Deprimira me to što znam da ničemu ne služe, da ih nisi vjetar. Međutim, osjećam neku nježnost prema svojim kritikama. To jedino znam raditi. Iako mi ponekad teško pada.

RUBÉN: To što moraš prisustvovati tako lošim izložbama kao što je bila ova večeras?

EDUARDO: Na otvorenjima izložbi ne mogu se ocijeniti slike. Ja ih idem pogledati sljedeći dan, kad je galerija prazna. Na izložbe idem vidjeti prijatelje i povrh svega neprijatelje. I besplatno piti teška peruanska vina i bolivijski viski. Ne pada mi teško loše slikarstvo, na to sam navikao. Teško mi padaju dobre slike ili one koje bi to mogle biti, one koje me zbune ili zaintrigiraju. One za koje bih volio da sam ih ja naslikao.

RUBÉN: Teško ti pada kad u mladom umjetniku otkriješ talent koji ti nisi imao?

EDUARDO: Čekaj, nisam dobro objasnio, moram razjasniti. U isto vrijeme mi je teško i lako. Zavist ne negira divljenje, jača ga. Osim toga, talent drugih ljudi iziskuje više mog rada u trenutku pisanja kritike. Puno je teže reći pametne stvari o dobroj izložbi nego o osrednjoj. Treba mi dvostruko ili trostruko više vremena.

RUBÉN: Onda ti je kritika koju si napisao o Alicijinoj izložbi u Trapezu oduzela 5 minuta.

EDUARDO: Napisao sam lošu kritiku tvojoj bivšoj djevojci? Došao si mi naplatiti zbog loše kritike izložbe svoje djevojke? Napokon si stavio karte na stol. Što se drugo i može očekivati od jednog mornarića?

RUBÉN: To nije bila loša kritika. To je bilo smaknuće. A kad smo već kod toga, kako si znao da Alicia ima lijepe oči? Zar nisi rekao da je se ne sjećaš? Kad si pisao o njezinoj izložbi u Ekonomistu, dobro si se sjećao njezina lica. Ili barem njezinih očiju.

EDUARDO: O čemu govoriš?

RUBÉN: Ne sjećaš se ni tog članka? Ni poetskog naslova koji si mu dao: "Lijepe oči, ružne slike"?

EDUARDO: Čekaj, pusti da vidim koji je to članak bio.

OČI I SLIKE

ALICIA: "Lijepe oči, ružne slike." Ono što mi najviše privlači pažnju jest to o mojim očima, Rubéne. On ne zna imam li velike ili male, plave ili crne, jesam li razroka, imam li četiri oka ili sam čorava. On me nikada nije pogledao. Ili bolje rečeno, gleda me, ali me ne vidi. Njegove oči klize po učionici kao da smo mi studenti stvari ili nevidljivi. Kunem ti se: nikad me nije vidio, ne zna kako izgledam. Nije napisao to o mojim "lijepim očima" zato što misli da su lijepe. Učinio je to zbog igre riječi, kontrasta pridjeva, kako bi naglasio prezir. Jesi li primijetio da dva puta ponavlja to "lijepe oči, ružne slike"? U naslovu i u posljednjoj rečenici kritike. Ne misli da imam lijepe oči. Aludira na to da sam bezvrijedna, djevojka u gomili koja je povjerovala da bi mogla biti slikarica, da je to još jedan od njezinih hirova kojih ima puno, a oni koji je okružuju žude da joj udovolje. Eto to doktor Zanelli misli o meni. Shvaćaš li koliko je nepravedan, Rubéne? Uz žrtvu koju je učinila moja majka kako bih mogla provesti sve te godine na akademiji, kako bih mogla slikati. Budući da me čak i ne poznaje niti je progovorio dvije riječi sa mnom, moje slike probudile su u njemu prezir. Kako su mu samo bile loše kad je stvorio tako tužnu ideju o tome kakva sam. Ne pretjerujem, Rubéne. To o "lijepim očima" je najvredljivija rečenica u njegovu članku. Želi me staviti tamo gdje pripadam. Želi mi dati do znanja da nikada neću biti umjetnica. Najgore od svega je to što on odjednom ima pravo, Rubéne. On zna, koliko god me boljelo to priznanje. On ima to što meni nedostaje: talent, genijalnost. Možda nisam dovoljno radila, možda sam požurila s izložbom prije nego što sam završila s obrazovanjem. Možda dvije godine pripremanja ove izložbe nisu bile dovoljne. Ili sam možda lijenčina? Ti si me vidio u mojoj sobi na terasi, deset, dvanaest sati dnevno, praznikom, vikendom. Kako slikam, brišem naslikano, ponovo slikam, uništavam, ponovo radim. Može li se raditi više? Jesu

li ovo ruke lijepe djevojke? Više sliče na ruke sluškinje: pune krvrga, žuljeva, perutaju se, svi prsti u rana-ma. Jesi li me ikad vidio da se brinem o svojim rukama? O svojim očima? Ili o odjeći? Zar mi se nisi uvijek smijao što mi je tako malo stalo do zavodljiva izgleda? Zar mi ne govoriš uvijek da hodam naokolo poput kakva hipija? To me najviše boli u njegovu članku. Ne to što kaže da mom slikarstvu nedostaju zanat i duša, mašta i ukus, sigurnost i smjer. Sve to on govori. Naučila sam napamet, kao što netko nauči stihove koji mu se sviđaju. Mogla bih ti izrecitirati od početka do kraja. Naravno da me rastužuje to što netko koga toliko poštuju ima tako loše mišljenje o onome što radim. Ali ono što me povrijedilo jest to što se osjećao potrebnim ismijati me, što je posumnjao u moj poziv, u moju ljubav prema slikarstvu. Što sam još trebala učiniti kako bih pokazala da sam spremna na bilo kakvu žrtvu samo da bih postala umjetnica? Pet godina truda nije dovoljno? Ne, naravno da nije. Cijeli život nije dovoljan da netko postane slikar ako nije nadaren. Ali, njemu nije bilo dovoljno da napiše da nemam talenta? Zašto ono o "lijepim očima"? Zašto me morao ismijati pred svima? Nije meni važno mišljenje drugih ljudi. Bit ću iskrena, jedino mišljenje koje mi je bilo važno jest mišljenje Eduarda Zanellija. Nije mi važno ni mišljenje moje majke, ni mojih kolega, ni mojih prijatelja. Čak mi ni tvoje mišljenje nije važno, Rubéne. Samo njegovo. Ne ljutiš se, je li? To je istina. Tako je bilo, tako. Te dvije godine dok sam pripremla izložbu u Trapezu, ono što mi je davalo snage bilo je to da će je on pohvaliti. Da će mi dati dobru ocjenu, kako bi se reklo u školi. Moja velika iluzija nije bila ta da mi se slike prodaju, nego da on napiše pohvalan komentar u svojoj kolumni u časopisu Ekonomist. Nisam ti to rekla jer bi bio ljubomoran. Čini ti se ponekad da sam zaljubljena u njega? E, tu se varaš. Nikad nisam bila zaljubljena u njega. On mi je bio uzor, vodič, mentor, duhovni otac. Istina je da sve što jesam, što mi se sviđa, što želim biti u životu, dugujem njemu. I to otkad sam pročitala njegovu knjigu *Što je umjetnost*, a tada sam imala samo petnaest godina, znaš onu koju sam ti posudila i koju nikad nisi pročitao. U pogrešnom trenutku sam je pročitala. Od tada su moj život oblikovale ruke doktora Zanellija.

Bila sam njegova kreacija, njegovo djelo. Da je on znao kako me promijenio, kako me naveo sanjati da ću postati slikarica, ne bi napisao ono o "lijepim očima", ne bi bio tako okrutan. Ili možda bi? Zato što je čovjek od principa. Kritičar koji ne mari za tuđa mišljenja. On uvijek citira jednu Degasovu rečenicu: "Moramo iscrpiti umjetničke nagone." Razumije se, to se odnosi na one koji ne zaslužuju biti pohvaljeni. Eto, to je moj slučaj. To bi bila njegova reakcija kada je ušao u Trapez i vidio moje slike: "Nagon koji proizvodi ovakve svinjarije mora biti smjesta iskorišten. Likvidiran, izbrisan, odstranjen. Da se ne bi povećavala pretjerana ružnoća koja već postoji u svijetu." U redu, nemam pravo predbacivati mu. Ako je to ono što misli, dobro da je to rekao. Kritičar se ne bi smio ženiti. Ali zar nije bilo previše to o "lijepim očima"? Ne misliš li, Rubéne, da je iskalo svoj bijes time što je dodao tu uvredu u svojoj kritici?

TUŽNA I OGORČENA

RUBÉN: Da, bilo je previše. Uvreda je bila nepotrebna.

EDUARDO: Konačno shvaćam zašto si došao. Kako bi me natjerao da progutam članak koji je uznemirio tu histeričnu djevojku.

RUBÉN: Povrh svega, ponovo je vrijeđaš.

EDUARDO: Ne vrijeđam je. Interpretiram je, razlažem, analiziram i ocjenjujem. Ako je prestala slikati zato što je dobila lošu kritiku, ili je histerična ili je luda. Ili, bolje rečeno, ohola djevojka. Kakav je to umjetnički poziv koji nestaje pri prvom udaru? Dakle, došao si ispraviti nepravdu učinjenu svojoj dami, hrabri don Quijote od Mora. Hoćeš li mi opaliti pljusk u kako bi ispravio nanesenu štetu ogorčenoj slikarici?

Stanka.

RUBÉN: Sjećaš li se Alicijine izložbe u Trapezu?

EDUARDO: Njezine izložbe ne, uopće. Maglovito se sjećam svog članka ili, bolje rečeno, sjećam se njegova naslova. Genijalno, priznaj. "Lijepe oči, ružne slike." Privlači pažnju, zar ne? Oduvijek sam imao teškoća s naslovima, ali taj mi je put pošlo za rukom. Da, sada mi se vraća sjećanje, ideju mi je dala jedna Salingerova priča.

RUBÉN: Jesu li njezine slike bile jako loše?

EDUARDO: Pretpostavljam da su bile užasne, kada ih se čak ni ne sjećam.

RUBÉN: Zar ti nije bilo dovoljno da to kažeš? Zašto si je morao ismijavati?

EDUARDO: Jedi govna. Da sam trijezan, uplašio bi se. Pijan, ne. Kukavica sam samo kad sam trijezan. Ti me nećeš prozivati zbog onoga što pišem. Čuo si, jedi govna.

RUBÉN: Bolje da popijem još jedan viski. Budući da ti toliko drhte ruke, bolje da si sam natočim. Ti bi ga mogao proliti. (*Stanka. Rubén je zabavljen bocom, čašom i kockicama leda.*) Drhte li ti ruke toliko zato što si pijan? Umireš li možda od straha?

EDUARDO: Ne, nije to. Da bi se čovjek bojao, mora biti osjećajan i maštovit. A meni viski oduzima osjećajnost i maštu. Ti si sigurno jako hrabar, zar ne, mornarčiću? Naravno. Hrabrost je stvar tupoglavih ljudi, za slučaj da to ne znaš. Sirotih vragova bez mašte, bez stvaralačkog poleta. Ruke mi drhte zato što sam se u posljednje vrijeme malo predao alkoholu. Sjeti se da sam i ja isfrustriran, kao i Alicia. Isfrustriran kao peder i kao slikar, i zbog toga se posvećujem usamljeničkim porocima: alkoholu, travi itd.

RUBÉN: Zar i tome?

EDUARDO: Travi? S velikim zadovoljstvom. Što bi mi preostalo da nije toga? Sada kad odeš, popuši ću jednu misleći na tebe, Popaju. Čak i ako me prebiješ. Jesi li zato došao? Prebiti me? Udari me onda već jednom, junačino.

RUBÉN: Živjeli!

EDUARDO: Što ćeš mi učiniti?

RUBÉN: Ispričat ću ti priču o Aliciji. Zar te ne zanima što je bilo s njom nakon što si je izmasakrirao?

EDUARDO: Prestala je slikati, to si mi već rekao. Pa što? Bolje za sve. Posebno za nju. Ako nema talenta, bolje da se posveti nečemu produktivnijem nego da uništava platna, kartone i ozljeđuje vid osjetljivih ljudi. Neka se ugleda na mene, neka postane likovna kritičarka. Propali slikari obično su odlični kritičari. Dobro, nastavi. Što je bilo s njom?

RUBÉN: Prestala je slikati. Ali kako je to, tvojom krivicom, bilo jedino što ju je zanimalo u životu, pretvorila se u Mondrianov kvadratić. Prazna iznutra, postala je samo ljuska bez sadržaja. To si učinio od nje.

EDUARDO: Želiš da osjetim grižnju savjesti?

RUBÉN: Izgubila je interes za sve i svakoga. Postala je tužna i ogorčena.

EDUARDO: Bacila se na marihuanu, alkohol, kokain, poput junakinje u venecuelanskoj sapunici.

RUBÉN: Ništa od toga. Istina je da, nakon tog jedinog puta, onoga dana kad je izišao u časopisu, nikada više nije spomenula tvoj članak.

EDUARDO: Odlučila je kazniti perverzno kritičara aristokratskim prezirom. Uf! Napravila je pravu stvar, naravno. Pretpostavljam da više nikada nije prisustvovala mojim predavanjima.

RUBÉN: Nikad više.

EDUARDO: Prestala je čitati moje članke?

RUBÉN: Ako ih je čitala, činila je to tajno. Nikada mi više nije pričala o njima. Nije te ni spomenula.

EDUARDO: Kakva nezahvalna učenica! Kakva prevrtljiva čitateljica!

RUBÉN: Našla je posao kako bi pomogla majci, udovici koja je živjela prilično skromno. Taj detalj izgleda kao da je iz sapunice. Ali tako je bilo.

EDUARDO: Kakav posao?

RUBÉN: Tajnica, u jednom arhitektonskom uredu. Osam sati dnevno prilično dobro plaćen posao.

EDUARDO: Na što se onda žali? Prošla je bolje od devedeset posto slikara na ovom svijetu, kojima kruli u želucu i koji žive na nivou čistača ulica. Da je bila uporna u slikanju, ne bi prodala ni jednu sliku.

RUBÉN: Prodala je jednu, na svojoj prvoj i posljednjoj izložbi.

EDUARDO: Jesi li je možda ti kupio?

RUBÉN: Da, ja sam je kupio. Ona to nije znala. To je jedina koja je preživjela, od svih koje je naslikala. Ostale je uništila.

EDUARDO: Kakav atentat na umjetničku tekovinu čovječanstva! Što još? Kako se nastavila ta potračena egzistencija zbog glupih riječi iz moje kritike?

RUBÉN: Unutar dosadne osrednjosti.

EDUARDO: Život većine. Milijuna, bilijuna ljudi. I tebe i mene između ostalih. Nisu li naša pluća puna zagušljive osrednjosti koju udišu četiri petine ljudske vrste?

RUBÉN: Tvojom krivnjom Alicia je izgubila ono najbolje što je imala. Nisu to bile njezine oči, nego njezin entuzijizam. Zbog toga sam se u nju zaljubio. Zbog radosti

prema životu, zbog načina na koji se zanosila svime što je radila, pa i glupostima, kao da je to nešto najbolje na svijetu.

EDUARDO: Mojim predavanjima, na primjer.

RUBÉN: Na primjer. I tvojim člancima također. Ali povrh svega, sklonošću prema slikarstvu na koju si je ti naveo da misli da je ima, tim talentom koji se, po tvom mišljenju, može izgraditi kao kuća.

EDUARDO: Dobro, ako sam joj ja to utuvio u glavu, onda je taj entuzijizam bio moj. Imao sam joj ga pravo oduzeti.

RUBÉN: Nisi joj imao pravo oteti ono zbog čega je živjela. Pretvoriti je u zombija, u apstraktnu sliku Pieta Mondriana.

EDUARDO: Želiš li nešto znati? Nikada nisam pomislio da bi moji članci mogli izazvati katastrofu. Također nisam mislio da jedan pomorac može biti tako glup kao ti. Zašto se ne oženiš njome? Ovedij je pred oltar, sagrađi joj kuću i napravi joj nekoliko djece. Ženi samo dom može izbiti iz glave umjetničke prohtjeve.

RUBÉN: Pokušao sam. Ali bez uspjeha. Zato što je to bila druga posljedica tvog čuvenog članka, kako si ono rekao, glupih riječi. Ne više od jedne stranice ispisane na računalu, s dvostrukim proredom. Da, preko noći, Alicia me šutnula, poslala k vragu. Što kažeš? Što govoriš?

RASKID VEZE

ALICIA: Ne otežavaj mi, Rubéne, molim te.

RUBÉN: Zar si poludjela? Što ovo znači? Ovako ćemo prekinuti, bez ikakva objašnjenja?

ALICIA: Dajem ti objašnjenje.

RUBÉN: To što mi govoriš da je kraj, to je objašnjenje? Reci mi zbog čega. Jesam li ti što učinio?

ALICIA: Nisi mi ništa učinio. Uvijek si se lijepo ponašao prema meni.

RUBÉN: Onda? Više mi ne možeš doći s pričom da nismo jedno za drugo, zar ne? S pričom da nam se ukusi i pozivi razlikuju.

ALICIA: Nikada nisam rekla ništa od toga.

RUBÉN: Nisi rekla, ali si mislila. Zato si imala toliko ne-doumica i više puta odgađala datum vjenčanja. Misli-la si da će udaja za pomorca ugroziti tvoj slikarski poziv.

ALICIA: Dosta, Rubéne. Nema više rasprave. Rastanimo se kao dobri prijatelji.

RUBÉN: Ja ti ne želim biti prijatelj. Zaljubljen sam u tebe. Volim te. Sanjam o tome da mi budeš žena. Uvijek sam se trudio prilagoditi tvom ukusu, iako mi je ponekad bilo teško. Jesam li se ikada usprotivio tvojoj želji da budeš umjetnica, da se posvetiš slikarstvu? Nikada ti nisam ništa zabranio, čak ni odlazak u one odurne ateljee gdje su pozirali goli muškarci.

EDUARDO (*grohotom se smijući*): Patio si kao šugavi pas zamišljajući svoju djevojčicu kako gleda piše, testise i stidne dlake koji nisu tvoji? Ha-ha-ha-ha-ha!

RUBÉN: Ja nisam kriv za to što ti se dogodilo, Alicia. Zar sam ja kriv što se onom kretenskom pederu Eduardu Zanelliju nije svidjela tvoja izložba u Trapezu?

EDUARDO (*smijući se cijelo vrijeme*): Kretenski peder? Tako si me zvao, mornarčiću?

ALICIA: Tko se sad toga sjeća, Rubéne?

RUBÉN: Ti. I to u detalje. Ne prestaješ razmišljati o tome ni jedan dan, ni jednu minutu. Sve što radiš od tada krivica je prokletog članka tog pедера. Zbog toga si prestala slikati. Zbog toga si uništila svoje slike. Zbog toga si se toliko promijenila. Zbog toga se više ne smiješ niti te što zanima. Zbog toga sada želiš prekinuti.

ALICIA: Ne znam o čemu govoriš, Rubéne. Zamolila sam te da prekinemo iz jednog jednostavnog razloga: zato što nisam zaljubljena u tebe.

RUBÉN: Aha, nisi? Ali prije si bila. Svih tih godina koje smo bili skupa, voljela si me, zar ne? Može li se znati što ti je učinio da me više ne voliš?

ALICIA: Ne znam, to se ne može objasniti. Ali sada nisam zaljubljena u tebe i ne želim te zavaravati. Ne otežavaj mi, Rubéne. Molim te, molim te. Ostanimo dobri prijatelji, preklinjem te.

EDUARDO: Plakao si? Molio? Pao si na koljena pred njezine noge i molio da te ne otjera?

RUBÉN: Reagirao sam kao ranjena zvijer. Ja ću ti reći zašto si me prestala voljeti, zašto si odlučila prekinuti sa mnom. Zato što si, otkad ti se to dogodilo, postala ogorčena i zlovoljna.

ALICIA: Najbolje bi bilo da već jednom završimo ovaj razgovor, Rubéne.

RUBÉN: Ne želiš to čuti, ali istina je. To si postala, otkad je tvoj idol, tvoj učitelj, uništio tvoju izložbu. A budući

da si toliko povrijeđena, mene tjeraš da platim što se tom tipu ne sviđaju tvoje slike i što si prestala slikati.

ALICIA: Nikad nisam mislila da sam slikarica. Bila je to glupost, čudna ideja koje se čak i ne sjećam. Sada te molim da odeš, Rubéne. I nemoj me ni zvati ni tražiti, molim te.

RUBÉN: Zaljubila si se u nekoga? Zbog toga prekidaš sa mnom?

EDUARDO: Znaš da mi ova priča postaje zanimljiva, mladici? Nastavi, nastavi.

ALICIA: Do viđenja, Rubéne.

EDUARDO: Postojao je treći? Tajni ljubavnik zauzeo je tvoje mjesto u njezinu srcu?

RUBÉN: To sam mislio, u početku. Taj prekid je bio tako nagao, tako neočekivan, da sam posumnjao. Ali ne, nije postojao nitko drugi. U to mi se zaklela njezina majka, koja je bila vrlo tužna što je Alicia prekinula sa mnom.

EDUARDO: Udovica iz srednjeg staleža sanjala je da se njezina kći uda za naočitog mornara, za admirala u uniformi. Dobro, ako nije postojao netko drugi, zašto te je otkočila?

RUBÉN: Bio je to dokaz ljubavi.

EDUARDO: K vragu! Moraš me upoznati s tim stvorenjem.

Alicia iz tvoje priče djeluje originalnije od svojih slika.

RUBÉN: Sve je to bio dio plana. Nešto vrlo dobro smišljeno. Ona me je i dalje voljela. Ali to nije bila velika ljubav, nije bila strast. Ni izdaleka slična onoj što je za nju predstavljalo slikarstvo. Ili ti.

EDUARDO (*ponovno se smijući*): Zar ne shvaćaš koliko je smiješno to što govoriš? Kako sam ja mogao išta značiti djevojci s kojom nikada nisam progovorio ni riječ?

RUBÉN: Smiješno je, doista. Glupo je. Apsurdno je. Nema ni glavu ni rep. Ali je također istina. Ti si Aliciji postao najvažnija osoba na svijetu. Čak važnija od slikarstva. Njezin razlog da živi. Zvuči lažno, kao sapunica, znam. Ali tako je bilo. Zato ti ne mogu oprostiti to što si joj učinio. A usput i meni. Zbog toga sam ovdje, profesore Eduardo Zanelli. I zbog toga ću te ubiti.

UPLAŠENI MIŠ

Duga tišina, u kojoj se naslućuje nemirno disanje likovnoća kritičara.

EDUARDO: U tom slučaju, popit ću posljednji viski. Trostruki i čisti jer sam se upravo otrijeznio. I ponovo ću pustiti Mahlera. Nije loše kao glazbena kulisna za pogrebnu ceremoniju.

Čuju se njegovi polagani koraci. Njegove nespretne ruke otvaraju bocu, toče piće i stavljaju kocke leda u čašu. Naposljetku, ponovno pušta Mahlera.

RUBÉN: Bilo bi uzaludno da potričš prema vratima. Jednako uzaludno kao i preventivan napad. Na primjer, da me pokušáš udariti tom metalnom skulpturom.

EDUARDO: To nije metal, nego oslikana kreda. Ne bih uništio tako lijepu imitaciju *Merkura* Jeana Boulogne o tvoju tvrdu glavurdu punu mržnje i piljevine. Moj osjećaj da sam smiješan ne dopušta mi da radim takve stvari, mornarčiću. A ne bih ni mogao. Jako me je strah. Previše mi drhte ruke i noge.

RUBÉN: Ali možeš se baciti kroz prozor, to da. Na desetom smo katu, zar ne? Ako više voliš umrijeti spljošten na asfaltu, nemam ništa protiv.

Duga stanka.

EDUARDO: Kako ćeš me ubiti?

RUBÉN: Ovim pištoljem. Nema prigušivač, kao što vidiš. Ali nema veze. Zahvaljujući Mahlerovoj glazbi, pucanj se neće čuti.

EDUARDO (*nakon još jedne duge stanke*): Nije ti važno što ćeš ići u zatvor? Uхватit će te prije ili kasnije. Ne postoji savršen zločin.

RUBÉN: Tvoje smaknuće mlade slikarice Alicije Zuiñga bio je savršen zločin.

EDUARDO: Svi kreteni na otvorenju izložbe vidjeli su te kako razgovaraš sa mnom.

RUBÉN: Ali nas nitko nije vidio kako skupa izlazimo. Ti si se za to pobrinuo jer se osječaš smiješnim. Poduzeo si mjere predostrožnosti kako nitko ne bi čuo da me pozivaš na piće. Ne sjećaš se? Zamolio si me da se nađemo na ulici, na uglu kod Continental banke, pod izgovorom da si morao otići po auto na parking. Nisi htio da primijete da imaš neki plan. I, u stvari, nas nitko nije vidio. Također, učinio si sve potrebno da nas ne vide kako ulazimo u ovu zgradu, kako susjedi ne bi shvatili da je novinar s desetoga kata doveo prijatelja. Zbog toga si ostavio auto u podrumu, a popeli smo se

dizalom za poslugu. Tako nas ni ovdje nitko nije vidio. Zar nije bilo tako?

EDUARDO: Da, bilo je tako.

RUBÉN: Nasjeo si poput umiljatog janjeta, Eduardo Zanelli.

EDUARDO: Poput umiljatog janjeta.

RUBÉN: Osim ruku i nogu, drhti ti i glas.

EDUARDO: To je zato što sam se otrijeznio, već sam ti rekao. Osjećam ledenu rijeku kako mi curi niz leđa. A mašta mi se rasplamsava kao vatra.

RUBÉN: Zato što umireš od straha.

EDUARDO: Naprotiv, idiote. Umirem od straha jer mi se mašta rasplamsava kao vatra. (*Duga stanka.*) Stvarno ćeš me ubiti? Znam da je pitanje glupo.

RUBÉN: Da, pitanje je glupo.

Duga stanka.

EDUARDO: Takva sam kukavica, toliko me je strah u ovom trenutku da...

RUBÉN: Da što?

EDUARDO: Da sam spreman učiniti sve da se predomisliš.

RUBÉN: Ponudit ćeš mi novac? Ali ti nemaš ni približne pare, Zanelli.

EDUARDO: Čovjek može ispraviti svoje pogreške. Mogu se naći s Aliciom, na primjer. Zamolit ću je da mi oprostí zbog one neukusne šale, zbog te idiotske šale s njezinim očima i slikama. Mogu steći njezino prijateljstvo. Mogu je potaknuti da ponovo slika. Mogu je usmjeriti u karijeri umjetnice. Mogu je učiniti slavnom, u dogovoru s tobom, a da ona to ne zna. Meni je to lako u Limi. Moje mišljenje o umjetnosti prati i poštuje šačica kretena koji odlaze na izložbe i kupuju slike. Kao i kolekcionari, novi bogataši, stari bogataši, svi koji se žele osjećati kulturnima, koji žele pripadati eliti. Mogu učiniti da svi oni kupe njezine slike. Mogu učiniti to da Alicia uspije kao umjetnica, kunem ti se. Zašto se smiješ, kurvin sine?

RUBÉN: Smijem se jer napokon razumijem izraz "uplašeni miš". Tako ti sad izgledaš, Zanelli.

EDUARDO: Ne izgledam. To jesam u ovom trenutku. Uplašen miš. Misliš da se mogu pomiriti s činjenicom da ću umrijeti. Što kažeš na moju ponudu? Zar ne želiš da joj pomognem? Vratit ću joj entuzijazam, onu životnu radost zbog koje si se zaljubio u nju.

RUBÉN: Kako mogu znati da nećeš, čim nogom kročim odavde, otići prijaviti me policiji?

EDUARDO: Potpisat ću ti pismo.

RUBÉN: Zar bi bio pravovaljan papir potpisan pod prijateljnom pištoljem?

EDUARDO: Onda mi ti reci kakvu potvrdu želiš i dat ću ti je. Što god bilo. Meni ništa ne pada na pamet. Od straha nemam ideja. Kunem ti se svim svetim da ću to ispuniti.

RUBÉN: Ali ti ne vjeruješ ni u što, ti si cinik.

EDUARDO: Kunem ti se strahom koji osjećam. U to vjerujem. Nego, slušaj me dobro. Nije posrijedi samo strah. Dajem ti riječ da je ovo istina. To što si mi ispričao o Aliciji rastažilo me. Stvarno, iskreno ti to kažem. Kritičar ponekad piše ne razmišljajući o posljedicama svog mišljenja i svojih sudova. To se događa kada se piše obveze radi, svakodnevno, da bi se popunila rubrika. S Alicijom sam se mogao previriti, pretjerati. Priznajem. Priznajem. Misliš da mi je drago što sam uništio karijeru djevojke koja je toliko vjerovala u mene? Ti ispadi koje si čuo od mene bili su samo poza. Kako bih prikrío slabost i nelagodnost. Nisam ni cinik ni zao. Samo sam licemjer. Isfrustriran. Umjetnički, intelektualno i seksualno. Eto to sam ja, ništa više od toga. Istresam se na jadnim slikarima, slikaricama poput Alicije. Tjeram ih da plate moju osrednjost, govoreći da su i oni osrednji. Daj mi priliku da se iskupim barem djevojci koju voliš. Naći ću način da to učinim tako da djeluje prirodno. Ona neće ni znati. Polako ću joj vratiti vjeru, razbuktat ću pepeo njezine ljubavi prema slikarstvu sve dok njezin poziv ponovno ne počne bacati plamen.

RUBÉN: "Razbuktat ću pepeo njezine ljubavi prema slikarstvu sve dok njezin poziv ponovno ne počne bacati plamen." Divno! Pravi si pjesnik, Eduardo Zanelli. Znam da lažeš. Čak da postoji i najmanja šansa, jedan prema milijun, da govoriš istinu, prihvatio bih. Šteta što mi to ranije nije palo na pamet. Sad je već kasno. Ne možeš je oživiti.

EDUARDO: Alicija je mrtva?

RUBÉN: Smaknuta. A dobro znaš tko je to učinio. (*Stanka.*) Pada ti na pamet da me napadneš, da me probaš svladati? Da, upravo ti je to prošlo kroz glavu, pročitao sam ti to u očima. Samo se nisi usudio.

Bolje, tako ću ti moći ispričati kraj priče. Prije točno mjesec dana, kada sam mislio da više neću ništa čuti o Aliciji, dobio sam ovo njezino pismo. Pročitaj ga. Pročitaj ga.

ČUDNE OSOBINE

ALICIA: Dragi Rubéne, jako ćeš se iznenaditi kada dobiješ ovo pismo, nakon toliko vremena što se nismo vidjeli ni čuli išta jedno o drugom. Oko dvije godine, zar ne? Još uvijek si ljut na mene? Bio si jako ljut, onog popodneva kada smo prekinuli. Naravno, imao si sve pravo ovoga svijeta. Vrlo sam se loše ponijela prema tebi, tako se posvađavši preko noći, a da se ništa nije ni dogodilo, da se čak nismo ni svađali, baš ništa. Mislio si da sam se zaljubila u drugog, mama mi je ispričala da si više puta bio kod nje kako bi izvukao istinu. Ne, Rubéne, nije postojao nitko drugi. Nije ga bilo ni ove dvije godine. Niti će ga biti u budućnosti. Ti si bio jedini muškarac u mom životu. Jedini pravi ljubavnik koga sam imala. Oni mladići iz škole bili su igrarija, beznačajno koketiranje. Tebe sam voljela i uvijek se s nježnošću sjećam iskustava koja smo zajedno prošli. I da budem iskrena, priznajem ti da me ove dvije godine grizla savjest što sam tako grubo prekinula s tobom. Ali nisam se mogla udati, Rubéne. Usprkos tome što sam te voljela, nisam imala ni volju ni želju za obiteljskim životom, vođenjem domaćinstva, odgajanjem djece, brigu o mužu, na kraju, za sve te stvari koje si od mene očekivao. Sve će ti to pružiti tvoja žena, kada se oženiš. Znam da je to san svih djevojkica, ono što ih najviše na svijetu plaši jest mogućnost da ostanu usidjelice, tako kažu. Meni, naprotiv, udaja nikada nije bila želja, brak me oduvijek plašio. Ja ne bih mogla biti dobra supruga, žena koja bi pomagala svom mužu u karijeri, koja bi držala kuću kao apoteku. A to je bila tvoja želja, zar ne? Mene je sama ideja da budem uzorna supruga i majka deprimirala, Rubéne. Baš tako kao što čuješ. Znam da će ti ovo zvučati kao još jedna od mojih čudnih osobina. Ali takva sam kakva sam i tu se ništa ne može učiniti, zar ne? Možda mi je zato puhnuo da budem slikarica. Trebalo mi je nešto da opravda moj nedostatak obiteljskog i majčinskog instinkta. Ali žena ne može misli-

ti da je umjetnica samo zato što joj se gadi ideja da bude domaćica, zar ne, Rubéne? Srećom, doktor Eduardo Zanelli bio je dovoljno priseban da mi skinje povez s očiju i na vrijeme me suoči sa stvarnošću. Da nije, kasnije bi bilo puno gore. Dobro, dobro, zapetljala sam se miješajući toliko različitih tema. Ovo pismo će ti djelovati pomalo blesavo. Činjenica je da nikada nisam bila vična pisanju pisma, zato sam ti uvijek slala samo razglednice kada si bio na dužnosti i kada me nisi mogao posjetiti. Napisala sam ti ga samo da znaš ono što sam rekla na početku. Da sam te, iako sam prekinula s tobom, oduvijek puno voljela. Uvijek se sjećam kako si bio dobar prema meni i velikodušan u pokušajima da me razumiješ čak i u najtežim trenucima. Prema tome, ako me se tu i tamo sjetiš, nemoj to činiti s mržnjom, dragi Rubéne.

Poljubac, Alicia.

DOBRI PRIJATELJI

EDUARDO: Ovo je melodramatično i histerično pismo u kojem se još jednom primijeti užasan utjecaj sapunice. RUBÉN: Ja sam osjetio veliku radost kad sam ga primio. Mislio sam da predstavlja otvorena vrata za pomirenje. Ali, prevario sam se. To je u stvari bila njezina operuka. Je'l to Mahlerova simfonija završava? EDUARDO: Ne! Ne! To je stanka, ima još nekoliko minuta. Makni prst s okidača! RUBÉN: Nije ostavila nijedno drugo pismo. Ni svojoj majci ni policiji, nikome. Zato je bilo toliko glupih verzija njezine smrti. EDUARDO: Kako se ubila? RUBÉN: Bacila se u provaliju s Malecona, preko puta kluba Regatas u Chorrillosu. Nisi čitao gnjusne insinuuacije? Sve te prljave priče koje su gundali o njezinom lešu? Da je bila drogirana, da je bila silovana i da su je silovatelji bacili u provaliju? Sve pakosti i gluposti ovoga svijeta. Ali odbukcija ih je demantirala: nije imala ni drogu ni kap alkohola u krvi. Niti je bila silovana. Sama se bacila u ponor. Zato što je i sama bila ponor, prazna poput kvadratića bez sadržaja i bez života, zbog tebe. EDUARDO: Ja nisam kriv za njezino samoubojstvo. Bila je

samodestruktivno biće, bez sumnje. Zbog toga je napustila svoj poziv, zbog toga je napustila i tebe. Zar ne vidiš da to što ti misliš nema ni glavu ni rep?

RUBÉN: Ne mislim. Siguran sam. Ona se bacila u ponor, ali ti si je ubio uništivši joj iluzije. Ti si je gurnuo, da se razbije u komadiće, na tom smetištu gdje su je našli, nakon što su je štakori i psi lugalice raskomadali.

EDUARDO: Čekaj! Čekaj! Makni prst s okidača! Čekaj. Imam ideju! Svidjet će ti se, kunem ti se. I njoj bi se svidjela. Da, da, Aliciju bi oduševila.

RUBÉN: Možeš govoriti samo dok svira glazba. Kakvu ideju?

EDUARDO: Onu koja bi joj se najviše svidjela: posthumna izložba. Svih njezinih slika, crteža i grafika. U Trapezu, u istoj galeriji gdje je imala izložbu. Ima li boljeg mjesta gdje bi se popravila šteta koju sam učinio?

RUBÉN: Zar ti nisam rekao da je uništila sve svoje slike?

EDUARDO: Nije istina. Nije to učinila. Umjetnici govore takve stvari, ali ih ne rade. Zar ti nemaš jednu? Uvjeravam te da ih ima još puno, razbacanih po Limi. U Umjetničkoj školi, u galeriji, kod prijatelja, kod rodbine, kod kolega. Zajedno ćemo ih tražiti, skupiti. Izložba će biti veliki hommage njoj u spomen. Ja ću je organizirati, napisat ću katalog. Poslije ćeš me ubiti, ako želiš. Molim te! Ne, ne pucaj, Rubéne!

RUBÉN: Oprosti, ali gotovo je. Pokaj se za ono što si učinio, pederu. *(Glazba prestaje. U tišini koja slijedi čuje se zvuk okidača pištolja kako odzvanja u prazno između uplašenihih jecaja likovnog kritičara. Ne čuje se nikakav pucanj. Duga stanka, sa cvokotanjem zubi Eduarda Zanellija.)* Ne moraš više biti na koljenima. Možeš maknuti ruke s lica. Jako si smiješan u tom položaju.

Eduardo se uspravlja, nervozno dahćući.

EDUARDO *(jedva govoreći)*: Zašto nisi opalio?

RUBÉN: Opalio sam. Ali pištolj nije nabijen. Djeluješ razočarano. Jesi li? Žao ti je što te nisam ubio? Još uvijek mogu to učiniti. Ne treba mi pištolj. Nekoliko šamara i udaraca nogom bilo bi mi dovoljno. Ili samo jedan karate zahvat. Imam crni pojas, znaš? Aliciju je bilo sram što treniram karate, mislila je da je to za majmune. Mogao bih te podiči u zrak i baciti kroz prozor. Tako bi prije negoli se pretvoriš u smrskanu stvar

morao osjetiti to što je ona osjetila prilikom pada.

Stanka.

EDUARDO: Predomislio si se u posljednjem trenutku? Ili si me samo htio poniziti?

RUBÉN: Želio sam da ti prisjedne.

EDUARDO: Jesi li zadovoljan? Vidio si me na koljenima, preplašena, kako te preklinjem. Upišao sam se, a mislim da sam na putu da se poserem, ako baš hoćeš znati. Osjećaš li da je Alicia osvećena? Osjećaš li se zadovoljno?

RUBÉN: Ne. Niti bih to bio da sam te ubio. Jedino što bi me doista usrećilo je to da ona bude opet sa mnom. Budući da je to nemoguće, pobjeda je na kraju tvoja.

EDUARDO: Bi li te utješilo kad bih ti rekao da ni ja nisam zadovoljan svojom pobjedom?

RUBÉN: Ne bi me ni najmanje utješilo.

EDUARDO: Hoćeš li sada otići?

RUBÉN: Pretpostavljam da ne očekuješ da provedem noć s tobom.

EDUARDO: Pa ne bih imao ništa protiv. Ali bio bi to totalni fijasko nakon ove psihodrame. Uostalom, mislim da nakon ovoga što se večeras dogodilo više nikada u životu neću imati erotskih želja. Mislim da moj libido nije preživio ovaj strah. Jadničak je sigurno potpuno iscrpljen i uništen. Želiš li posljednji viski, za rastanak?

RUBÉN: Ne, hvala. Samo me još nešto zanima. Hoćeš li biti pažljiviji u budućnosti, prema mladim umjetnicima koji po prvi puta izlažu i očekuju tvoju kritiku u stanju transa?

EDUARDO: Sumnjam. Vjerojatno ću i dalje biti tvrd orah za loše slikare. Ali ću zato biti puno nepovjerljiviji prema mladim i lijepim mladićima koji mi se smješkaju i nazdravljaju na otvorenju izložbe.

RUBÉN: Ne vjerujem da ćemo se ikada više vidjeti. Ne odlazim na izložbe ili predavanja o umjetnosti. Slikarstvo me nikada nije zanimalo, bio sam zainteresiran samo zbog Alicije. Sada mrzim slikarstvo isto koliko i tebe. Ako se kojim slučajem sretnemo, nemoj mi se javljati.

EDUARDO: Razumijem, mladiću.

Rubén odlazi. Otvaraju se i zatvaraju vrata s ulice.